

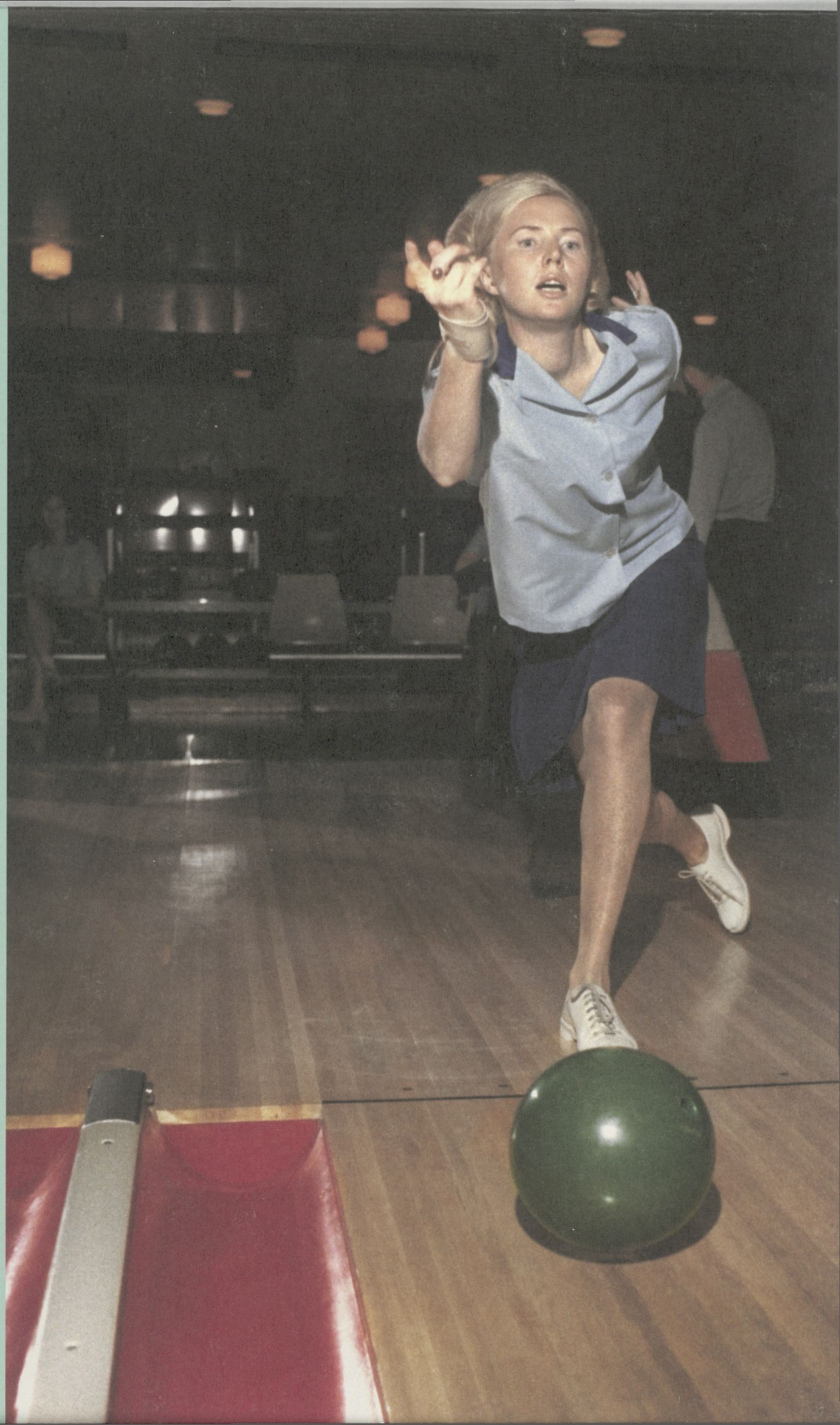
LEKAR OCH SPEL FATABUREN

LEKAR OCH SPEL

FATABUREN

2014

2014

LEKAR OCH SPEL

Red. Dan Waldetoft

Nordiska museets och Skansens årsbok

FATABUREN – Nordiska museets och Skansens årsbok – är en skatt av kulturhistoriska artiklar som har publicerats under mer än ett sekel.

Årsboken började som ett häfte med rubriken »Meddelanden«, redigerat 1881 av museets grundare Artur Hazelius för den stödjande krets som kallades Samfundet för Nordiska museets främjande. 1884 publicerades den första kulturhistoriska artikeln och när publikationen 1906 bytte namn till »Fataburen. Kulturhistorisk tidskrift« kom de vetenskapliga uppsatserna att dominera innehållet. Från och med 1931 fick årsboken en mer populär inriktning och i stora drag den form som den har i dag. Fataburen har sedan dess förenat lärdom och sakkunskap med syftet att nå en stor publik.

Fataburen är också en viktig länk mellan Nordiska museet och Skansen, två museer med en gemensam historia och en gemensam vänförening. Varje årsbok har ett tematiskt innehåll som speglar insatser och engagemang i de båda museerna, men verksamhetsberättelserna trycks numera separat och kan rekvideras från respektive museum.

Ekonomiskt stöd från Samfundet Nordiska museets och Skansens Vänner gör utgivningen av Fataburen möjlig.

Fataburen 2014
Nordiska museets förlag
Box 27820
115 93 Stockholm
www.nordiskamuseet.se

© Nordiska museet och respektive författare
Redaktör Dan Waldetoft
Medredaktör Kristina Lund
Bildredaktörer Jonas Hedberg och Marie Tornehave
Översättning till engelska Alan Crozier
Omslag och grafisk form Lena Eklund, Kolofon
Omslagsfoto KW Gullers, © Nordiska museet

Tryckt hos Göteborgstryckeriet 2014
ISSN 0348 971 X
ISBN 978 91 7108 572 6

Dragning i Nordiska museets konst- och industrilotteri januari 1886, troligen i museets lokaler på Drottninggatan 68. Flickorna med förbundna ögon kom från Klara barnhem, deras uppgift var att dra vinstlotterna ur tombolahjulen. G.A. Broling, *Ny illustrerad tidning* 1886. Foto: Nordiska museet.

Ett hus på lotteriets grund

CECILIA HAMMARLUND-LARSSON är intendent vid Nordiska museet med ansvar för bl.a. museets historia.

»SKALL MAN FÖR ett sådant företag få använda dylika slippriga medel?« Frågan ställdes av Sixten Gabriel von Friesen, ledamot av riksdagens andra kammare, i en riksdagsdebatt den 5 april 1900. Företaget han syftade på var uppförandet av Nordiska museets byggnad på Djurgården och de slippriga medlen ett penninglotteri. Ämnet för debatten var egentligen frågan om en höjning av det årliga anslaget till museets verksamhet, från 25 000 till 50 000 kr. Men debatten kom till delar att handla om det lämpliga eller snarare olämpliga i att finansiera museibygget med hjälp av intäkterna från ett penninglotteri. Nordiska museet hade i början av 1898 erhållit Kungl. Majt:s tillstånd att anordna ett penninglotteri för just detta ändamål. Den första dragningen hade ägt rum i oktober samma år. Två år senare hade museet nu fått tillstånd till att anordna ytterligare ett. Detta väckte debatt.

Att locka till spel var att driva på »spelpassionen«, som lektor von Friesen uttryckte det, något han ansåg vara moraliskt förkastligt. Att använda penninglotteri för ett kulturellt och »fosterländskt« ändamål var att »sätta en fläck« på museet, hävdade han och fortsatte: »Ju större och ädlare ett företag är, desto viktigare är det, att rätta och ädla medel användas för dess befrämjande, och jag kan

icke vara med om att penninglotterier äro ett sådant ädelt medel. De äro slippriga medel.»

Nu gällde debatten egentligen inte penninglotterier eller deras eventuella fördärvlighet, men några av riksdagsledamöterna tvivlade på att lotterimedlen i detta fall enbart skulle komma att brukas för nybyggnationen utan att de också kunde komma att användas till museets löpande verksamhet. Och om det senare var fallet, varför skulle då museet också erhålla årliga statliga anslag till sin verksamhet? von Friesen och hans meningsfränder hade dock inte behövt oro sig över den saken. I det tillstånd museet fått för att anordna ett penninglotteri angavs att medlen endast fick användas för byggnadsverksamheten, de skulle därför föras till museets särskilda byggnadsfond. Men frågan om Nordiska museets penninglotteri väckte uppenbarligen starka känslor hos en del av kammarens ledamöter.

Penninglotteriet 1898 var inte museets och dess grundare Artur Hazelius första försök i lotteribranschen. Redan på 1870-talet hade han anordnat lotterier för att samla medel till museets byggnadsfond. Men dessa hade varit av en annan typ, så kallade varulotterier. Lotteriet 1898 var det första penninglotteriet till museets fromma. Lotteri hade vid denna tid varit förbjudet i Sverige i nästan femtio år. 1841 hade riksdagen fattat beslut om ett totalförbud. Skälet var lotteriernas »moraliska vådor«. Landets invånare skulle inte lockas till spel och dobbel. Inte lockas att tro på fruktur.

Lotteri - ett förbjudet spel

Lotteri har en lång och intressant historia, ända tillbaka i antiken. Det första lotteriet i modern mening förefaller ha anordnats i Nederländerna på 1490-talet. Detta var lotterier med kontantvinster. Härifrån tycks denna speltyp ha spridit sig till Norden. Under 1500- och 1600-talen fanns en skepsis hos stat och myndigheter gentemot lotterier och spel. Trots detta kunde särskilda tillstånd utfärdas för lotterier vars syfte var att skaffa medel till

byggnadsverksamhet eller välgörenhet. I Karlskrona anordnades 1757 ett lotteri med offentlig dragning. Bakgrunden var att medel behövdes dels till att bygga färdigt kyrkan, dels till att uppföra en skola. Denna typ av lotteri skulle komma att följas av flera med liknande syften.

Ett av de mer omskrivna lotterierna i Sverige var Nummerlotteriet som Gustaf III gav tillstånd till 1771. Det var här som Carl Michael Bellman under en tid innehade en sekreterartjänst. Överskottet skulle tillfalla staten men 500 riskdaler skulle i varje dragning gå till fem giftasvuxna flickor ur allmogen »till uppmuntran för giftermål och folkmängdens ökande«, ett tämligen udda ändamål för ett lotteri.

Då penninglotterier och andra lotterier förbjöds i Sverige 1841 hade redan förbud införts i en rad länder: i England 1826, Belgien 1830 och Frankrike 1836. Skälet angavs vara lotterispelens fördärliga inflytande. I synnerhet när den fattigare delen av befolkningen lockades att spela bort sina ringa medel. I Sverige, liksom i flera andra länder, kunde man dock få särskilda tillstånd att ordna lotterier med välgörenhet som syfte. Men det fick inte vara penninglotterier, alltså lotterier med vinster i reda pengar, utan i stället varulotterier, lotterier vars vinster bestod av till exempel konst eller andra eftertraktade föremål.

1896 blev en vändpunkt. Då gav staten ett nybildat bolag med namnet Lotteriexpeditionen rätt att anordna ett penninglotteri för att få in medel till ordnandet av den stora Konst- och industriutställningen i Stockholm året därpå. Detta ledde till ett stort intresse bland institutioner, intresseorganisationer och föreningar för att söka tillstånd till egna lotterier, Nordiska museet var en av dessa. Men museet fick inte något tillstånd detta år utan fick vänta till 1898. Hazelius fick inte plats på »Lotteri-linien«, som karikatyrtecknaren framställde det i *Söndags-Nisse* i juli 1895. Beslutet att tillåta penninglotterier väckte debatt i pressen där åtskilliga uttryckte farhågor för lotteriets negativa, ja, rent skadliga verkningar. I tidningen *Norra Skåne* stod att läsa den 16 juli 1895: »Om den moraliska verkan, som ligger i uppammandet af ett lotteriväsen,

som vänjer folk vid att lägga sina besparingar i bedrägliga lottsedlar, behöfva vi icke tala. En statsstyrelse som tagit sparbanksväsendet om hand torde nog betänka sig, innan den leder småbesparingarnas ström från sparbankerna in i så otäta behållare som de stora penninglotterierna.»

Det skulle senare komma att anordnas fler penninglotterier med syftet att dra in medel till offentliga byggnader i huvudstaden, som Operan (1898), Dramaten (1908) och Stockholms stadion (1912). 1939 övertogs bolaget Lotteriexpeditionen av staten.

En byggnadsfond

Redan några få år efter att Artur Hazelius grundat Nordiska museet 1873 började han verka för att skaffa den hastigt växande museisamlingen större och mer ändamålsenliga lokaler än de invid Drottninggatan som han hyrde för museets räkning. Han önskade också ge föremålen och utställningarna en arkitektoniskt värdig inramning. Att detta skulle bli kostsamt förstod han. Varifrån skulle pengarna komma? Hazelius inrättade en särskild byggnadsfond för museet 1876. Till fonden fördes gåvor och inkomster från basarer och lotterier. Därefter redovisades fondens ekonomiska ställning varje år i verksamhetsberättelsen som en särskild post. Tolv år senare, den 24 oktober 1888, kunde Hazelius själv ta det första spadtaget på tomten ute på Djurgården. Byggnadsfonden hade nu vuxit till drygt 400 000 kr, visserligen inte tillräckligt för att finansiera hela bygget men ändå för att Hazelius skulle våga sig på att påbörja schaktningsarbeten för grunden. Dessutom krävde byggnadslovet från 1883 att bygget måste påbörjas inom fem år. Det skulle ta nästan två decennier att få museibyggnaden helt klar och byggnadstiden kom att kantas av ekonomiska bekymmer. Lösningen på många av dessa problem blev lotterimedel.

»Konduktören: Här finns ingen plats för doktorn, vagnen är alldeles full. Om jag tar med mig fler passagerare får jag polisen på mig.« Doktorn som inte får komma med är Artur Hazelius som 1895 ansökt om tillstånd för ett penninglotteri, men fått avslag. En annan som fick avslag var Artur Thiel, utställningskommissarie för industridelen av den planerade Konst- och industriutställningen 1897. Denna utställning skulle delvis finansieras av ett lotteri och Thiel skulle därför så småningom ändå få komma med på spårvagnen. Vagnens förare, Gustaf Tamm, är överståthållare i Stockholm och den bestämde konduktören finansminister Claes Wersäll. På bänken bakom föraren sitter två små omhuldade premieobligationsbarn. Premieobligationerna var den enda lotteriform som hade varit tillåten under tiden med lotteriförbud. Ur Söndags-Nisse 1895. Foto: Nordiska museet.

24/2 86.

Tron ej, hvad hogløsheten hviskar till er, att striden är för hög för er förmåga, och att den kämpas ut väl er förutan!

LOTTSEDEL:
8802

Utlottningen

Åker i Stockholm under offentlig kontroll före 189 års utgång, i tid och ställe, hvarom underutdelas två månader förut skall meddelas genom följandeprisen.

Kunst-Loterie des Nordischen Museums.

Die Zeichung wird unter öffentlicher Garantie vor Ende des Jahres 1890 in Stockholm stattfinden. Zeit und Lokal werden zwei Monate vorher in den Zeitungen angegeben.

Loterie artistique du Musée du Nord.

Le tirage aura lieu, sous garantie publique, à Stockholm, avant l'année de l'année 1890, à la date et au lieu qui seront indiqués deux mois d'avance dans les journaux.

The lottery of arts of the Northern Museum.

The lottery is to take place in Stockholm, under public control, before the close of the year 1890, in a time and place, which will be announced through the press two months previous.

PRIS:
1 KRONA.

Vinster,

som tre månader efter dragningslistans offentliggörande i Stockholm icke uttagas, tillfalla Nordiska museet.

Kunst-Loterie des Nordischen Museums.

Die Gewinne, welche drei Monate nach der Veröffentlichung der Gewinnliste in Stockholm nicht abgehoben sind, werden Eigentum des Nordischen Museums.

Loterie artistique du Musée du Nord.

Les gains qui n'auront pas été retirés dans le délai de trois mois après la publication de la liste à Stockholm, seront la propriété du Musée du Nord.

The lottery of arts of the Northern Museum.

The prizes, which are not claimed within three months after their publication in Stockholm, will become the property of the Northern Museum.

En gång, en gång det hem skall färdigt stå,
där hvarje fortdåbild allt rum skall få.

1 Rmk. 15 Pf.	1 Fr. 40 ct.	1 Sh. 2 d.	0,80 Öst.guld.	0,70 Holl.guld.	1 Mark 40 pini	0,50 Doll.
---------------	--------------	------------	----------------	-----------------	----------------	------------

Den dag kan äro, då alt vart guld ej ricker
att forma bilden af den avunnna tid.

STOCKHOLM, TRYCKT I CENTRAL-TRYCKERIET 1884.

Lottsedelarna för Konst- och industrilotterierna var elegant utformade. Längst ned finns prisuppgifter för försäljning i utlandet. Övre kanten pryds av ett citat från Esaia Tegnér (ur Epilog vid Magisterpromotionen i Lund 1820), till vänster från Carl David af Wirsén (ur prolog vid Sällskaps-spektaklen å Kongl. Stora Teatern 1879 till förmån för Skandinavisk-etno-grafiska samlingen), till höger en devis av Frithiof Holmgren. Dessa citat användes av Artur Hazelius i olika sammanhang, bl.a. som deviser för museets årsböcker. Sedlarnas framsida är täckt med reklam, något som drog in pengar till lotteriverksamhet. Foto: Nordiska museet.

Liförsäkrings- Aktiebolaget Victoria STOCKHOLM. Försäkrade erhålla bolagets helfva vinst utan förhöjning af premierna.	CENTRAL-TRYCKERIET STOCKHOLM Boktryckeri, Litografi och Bokbinderi. Kartonnéringsverkstad. STILGJUTERI och GALVANOPLASTISK ANSTALT	FÖRSÄKRINGS-AKTIEBOLAGET SKANDIA. Bolagets fonder: 25,000,000 Kronor. Bolaget har för egen del under åren 1855—82 utbetalt: i brandskadesrättningar 17,433,513 Kronor, i liförsäkringssummor 5,386,449 " 661,931 " Liförsäkrade på lifstid erhålla andel i vinsten utan förhöjda premier.	IVAR HÄGGSTRÖMS BOKTRYCKERI Stockholm 24 Repetitionsaragahan 24 utför allt slag BOKTRYCK, Accidenstryck, såsom Obligatorie-er, Aktiebref, Kuponger, Vexlar m. m. i en eller flera färger.	Brand- och Liförsäkrings- Aktiebolaget SVEA GÖTEBORG. Liförsäkrade erhålla andel i bolagets vinst utan förhöjda premier. GENERALAGENTUR STOCKHOLM 15 Fredsgatan 15.
STOCKHOLMS ENSKILDA BANK. Alla slag af Bankaffärer. Utföras Resekreditiv, betalbara på jordens för- nämsta bankplatser.	Brandförsäkrings- Aktiebolaget SVERIGE STOCKHOLM. Stiftadt år 1873.	LIFÖRSÄKRINGS-AKTIEBOLAGET NORDSTJERNAN STOCKHOLM. Andel i bolagets vinst tillkommer de försäkrade utan förhöjning af premierna.	Olycksfall- Försäkringsbolaget FYLGIA STOCKHOLM. Stiftadt år 1881.	JULIUS GEBER & Co BANKIRER STOCKHOLM.
ÄGIR Sjöförsäkrings-Bolag STOCKHOLM. Agenter i alla Sveriges sjöstädor.	P. HERZOGS ÅNGBOKBINDERI STOCKHOLM 54 Malmkälladagatan 54. Verkställe inbindning af böcker, så väl parti- som privatarbeten. Uppförar KARTOR och PLANSCHER. Billiga pris. Fern expedition. Post- och Telegraf- och Brevkassan.	GRYCKSBO PAPPERSBRUK. Denna lottesedel är tryckt på Grycksbo papper.	Svenska Biblioteket I alla bibliotek kunna på registrering erhållas: P. A. Norstedt & Söners förlagskataloger för åren 1823—1883.	THULE Liförsäkr.-Aktieb. Stockholm. Finsidestädning, sedan år 1884 aktie- tagarna erhållit slaget i den 25-års- period, i grund- och reservfond, utbetalt till de försäkrade helfva vinsten. Andra liftefver tillfaller reservfonden. På denna fond vinner 200 000 kr., er- hålls aktieägarna 2 000 kr. halfpro- cent samt 100 000 kr. af vinsten. De försäkrade 1/2 af vinsten. De reservfonden utgjort till år 1884 1 000 000 kr., erhålls aktieägarna 8 000 kr. halfprocent, och utbetalt till de försäkrade helfva vinsten.

Upplysningar om Nordiska museets konstlotteri lämnas i Nordiska museets expedition, nr 79 Drottninggatan, Stockholm.
Lottesedlar kunna erhållas därseammastädes.

Lotterier, basarer och folkfester

Basarer, »bazarer«, var på modet på 1870- och 1880-talen och uppskattades särskilt av samhällets bemedlade grupper. Det var också ofta från dessa grupper som arrangörerna kom. Ändamålet var ofta social välgörenhet eller stöd till kulturell verksamhet. Basarerna bjöd på underhållning och försäljning av olika varor men också på lotterier och tombolor.

Nordiska museet, eller som det då ännu hette Skandinavisk-etnografiska samlingen, uppmärksammade snabbt tidens stora intresse för denna typ av offentliga tillställningar. Det var ett sätt att finansiera verksamheten och få ihop pengar till den nya museibyggnaden.

Den första basaren för museet anordnades i Stockholm 1877, alltså ett år efter det att byggnadsfonden inrättats. Den följdes av ytterligare en basar två år senare. Under 1880-talet anordnades två större basarer i Börshuset i Stockholm. 1884 och 1885 arrangerades basarer, konserter, soaréer, sällskapsspektakel och folkfester också på en lång rad andra orter. Alnarp, Skänninge, Karlskrona, Södra Vi, Arvika, Hedemora, Smedjebacken, Rättvik, Gävle, Sundsvall och Piteå är bara några av de många platser som omnämns i museets årsredogörelser. Det var ofta fantasifulla arrangemang, ordnade av museets entusiastiska tillskyndare runt om i landet. Artur Hazelius hade ett omfattande kontaktnät som nu var till stor nytta inte bara för föremålsinsamling utan också för festarrangemang. Man kan på goda grunder påstå att Nordiska museets byggnad uppfördes med ekonomiskt stöd från hela Sverige.

Vid basarerna i Stockholm såldes lotter med ett stort utbud av varor som vinster, någon gång kunde vinsten också utgöras av en

Vid basarerna för Skandinavisk-etnografiska samlingen (senare Nordiska museet) var lotterier ett vanligt inslag. Efter basarerna ordnades lotterier på de varor som inte blivit sålda. Foto: Nordiska museet.

middag på en av stadens förnämre restauranger. När basarerna var avslutade hade ibland en del varor blivit över. Det hände att museet även efter basarerna fick ta emot gåvor av saker avsedda att säljas på basarerna, alltså försenade gåvor. På dessa överblivna varor och försenade gåvor ordnades särskilda lotterier. På en lottsedel från 1879 finns följande formulering: »Lottsedel till det lotteri som med vederbörligt tillstånd ega rum dels å efter basaren öfverblifna saker, dels ock å sådana som först efter basaren inflyta.«

Akvareller, pianinon, nipperskrin och yllefiltar

I början av februari 1884 publicerar museet information om att man planerar två omfattande varulotterier, ett »konstlotteri« och ett »industrilotteri«. Under året skedde insamling och inköp av vinster. Det var naturligtvis av betydelse att få så många vinster som möjligt som gåva, men museet satsade också avsevärda summor på inköp av varor lämpliga som vinster. Vinsterna ställdes från och med den 18 juli ut i åtta rum i museets lokaler på Drottninggatan 68. Detta var ett sätt att göra reklam för lotteriet men även ett sätt att sporra till att skänka vinster till lotteriet. De flesta gåvor kom från givare i Sverige men museet fick även ta emot donationer från utlandet. I *Stockholms Dagblad* kunde man läsa att »antalet gåfvor från främmande land är rätt betydligt«. Lottsedlarna, som trycktes under 1884, hade en elegant utformning och pryddes med museets emblem. Tre symbolmättade, litterära citat var tryckta utmed kanterna. Priset var 1 krona och lotterna såldes i museets lokaler på Drottninggatan 71 men även i stadens boklådor och tobaksaffärer. Ute i landet såldes lotterna genom särskilda ombud, vilka erhöll 10 procent i provision på lottsedlar och dragningslistor samt 20 procent vid försäljning av vinstförteckningar. Att lotterna även var avsedda att säljas i utlandet framgår av lottsedlarnas prisuppgifter i olika valutor.

Utlottningen, eller dragningen, skulle ske under offentlig kontroll före 1885 års utgång. Så skedde också, även om dragningen inte kunde klaras av helt under året. Också den första veckan av

1886 behövde tas i anspråk. Hur dragningen gick till finns skildrat i tidningsreportage. I *Tidning för Wenersborgs stad* stod följande att läsa den 11 januari 1886: »Den egentliga dragningen eller upptagandet af lotterna ur de väldiga hjulen har verkstälts af flickor från Klara barnhem med förbundna ögon. Dragningslistorna kommer att tryckas och sändas ut.« *Ny Illustrerad Tidning* publicerade samma månad en framställning av lottdragningen (se bild). Dragningen pågick i över en vecka och övervakades av kontrollanter utsedda av Överståthållarämbetet. Allt som allt var drygt 30 personer sysselsatta med att sköta dragningen. Att engagera minderåriga, föräldralösa barn från barnhem som lottdragare var för övrigt en tradition från 1700-talets nummerlotterier där barn med förbundna ögon fick dra lotterna vid de offentliga dragningarna.

Trots att det måste ha inneburit en anseelig ansträngning att anordna och organisera dessa två omfattande lotterier drog sig inte museet för att redan två år senare anordna nya lotterier av samma typ. Även denna gång var lottpriset 1 krona. I Konstlotteriet var lotternas antal nu 100 000 och vinsterna 10 000. I Industrilotteriet 65 000 lotter och 6 500 vinster, alltså 10 procents vinstchans. Tryckta instruktioner skickades ut till ombuden med uppgifter om bland annat provisionens storlek, hur lotterna skulle distribueras och om sista försäljningsdag. Likaså fanns, uppenbarligen på förekommen anledning, upplysningen att »Ombuden få icke på museets bekostnad låta införa annonser i ortens tidningar«. Förteckningar över »hufvudvinster« i de båda lotterierna publicerades och såldes för 25 öre. Denna gång ställdes vinsterna ut på Drottninggatan 68, nu krävdes hela 15 rum som utställningsyta. Det kostade 25 öre att besöka utställningen av vinster. Dragningen inleddes den 31 december 1886 och tog även denna gång en vecka i anspråk och sysselsatte ett stort antal personer, däribland de statliga kontrollanterna, museets kvinnliga amanuenser och museets vaktande dalkullor. För att säkerställa lugn och ordning fanns också ordningsmakten representerad genom ett par poliskonstaplar.

Bland vinsterna i Industrilotteriet märks kandelabrar från Gustafsbergs porslinsfabrik, en »Buffet af ek, prisbelönad med silfver-

Till nyårsgåfva! Till nyårsgåfva!

Lotter
till
Nordiska museets

båda lotterier
säljas fortfarande
i museets särskilda afdelningar, i vinst-
utställningslokalen, *Nr 68 Drottninggatan,*
i bokhandeln och i cigarrbutiker samt i
Nordiska museets expedition, Drottning-
gatan 79.

Dragning den 31 Dec. Pris 1 krona Vinstförteckningar à 25 öre.
Requisitioner från landsorten emottagas ända till nyårs-
afton.

Fritt tillträde till vinstutställningen.

Märk, att dragningsdagen nalkas! (9085)

Det gällde att sälja så många lotter som möjligt. Annons ur dags-
tidning för museets lotterier 1886. Foto: Nordiska museet.

medalj i Malmö, ett pianino från August Hoffmans pianofabrik, vaser från Rörstrands porslinsfabrik, bakelsefat av nysilver från silversmeden Braese, damastdukar från Almedahls väverier, kulörta helyllefilter från Stockholms yllefabrik, en hästräfsa från Hällefors styckebruk, en assurancespruta från Lundin & co och krocket-spel i låda från Gemla leksaksfabrik. Vinstutbudet var med andra ord mycket blandat. Vinsternas värde varierade från 2 till 1 500 kr.

I Konstlotteriet kunde man detta år bli lycklig ägare till konstverk värda alltifrån 2 till 3 000 kronor. Där fanns oljemålningar, akvareller, pasteller, skulpturer samt gravyrer och etsningar. Flera välkända konstnärer var representerade, som Otto Hermelin, Severin Nilsson, Jakob Hägg och Jenny Nyström. O. Vergelands oljemålning »St Hans Aften« var den vinst som åsatts det högsta

värdet. Jenny Nyströms målning »Dante och Vergilius, kopia efter Delacroix« ansågs vara värd 500 kronor mindre. Bland de lägre vinsterna fanns ett grafiskt blad föreställande Axel Oxenstierna värt 20 kr.

Värderingen av vinsterna i lotterierna tycks ha vållat en del bekymmer redan vid det tidigare lotteriet. Förmodligen var det för att motverka kritik och stävja diskussionen som Artur Hazelius kommenterade detta särskilt i det tryckta informationsbladet. Han framhöll att det inte var museets eller lotteriets egna tjänstemän som satte värdet på vinsterna. Var de inköpta var det inköpspriset som gällde. Rörde det sig om gåvor var det givaren som hade satt värdet. Särskilt huvudbry vållade värderingen av vinsterna i Konstlotteriet. »Det är i synnerhet i fråga om konstverk, som prisen pläga anses vara för högt upptagna. Men det är endast i få fall man ens kan ifrågasätta en ändring. Konstnären bör ha någon rätt att fordra, att hans uppskattande af sitt arbete icke missaktas.« Kanske var det dock inte så mycket konstnärernas självaktning som museet tänkte på utan mera på lotteriets rykte och status.

Det påpekades särskilt att det inte skulle förekomma lika många bokvinster som i de tidigare lotterierna. Museet hade fått klagomål över de många böckerna, böcker som vinnarna inte alltid fann intresseranta.

Till tröst för de som inte vann på sina lotter meddelades att »hvarje lottsedels innehafvare eger att, om ingen vinst på densamma utfaller, använda honom såsom inträdeskort vid ett besök af de vanliga förevisningstiderna under loppet af år 1887 i Nordiska museets hufvudavdelning, nr 71 Drottninggatan i hvilken afdelning inträdesafgiften, utom för barn och tjänstefolk, eljest är 50 öre«.

Antet lotteri för Nordiska muséets räkning!

Doktorn:

Hvad, får det icke bli ett lotteri,
som jag så gerna ville arrangera?! —
Men på affärer tänka mycket vi,
dock ej det ringaste på skoj och humbug.

Får här ej lottas just som man nu vill,
skall allting bli så rysligt rent och ärligt,
att icke mer det ens får finnas till
en vackert tryckt och trefflig »lottasedel»?!

Och dock jag skulle nu begagna mig
af rätta ögonblicket, som jag trodde.
Men det just icke vackert artar sig:
i skrinet kryper hela lotteriet.

Det var för mig ej någon lycklig lott,
men jag på gammal lycka ändock trodde ...
Med Uddman vill jag likväl säga: godt!
Jag får väl reda mig förutan lotten.

Karikaturteckning från 1895 som syftar
på att Artur Hazelius fick nej på sin
första ansökan om att få ordna ett
penninglotteri. Foto: Nordiska museet.

högsta vinsten, 50 000 kr, och en tjänsteflicka i Stockholm den nästa högsta vinsten om 10 000 kr.

Tilläggs kan, att även om museet inte fick något lotteritillstånd i samband med den stora Konst- och industriutställningen 1897, kom det ändå att dra viss ekonomisk nytta av utställningslotteriet och av själva utställningen genom att den norra delen av musei-byggnaden, som då stod klar, lånades ut till den stora utställningen liksom en provisorisk södra del. I gengäld bekostade utställnings-kommittén en del byggnadsdetaljer och även grundläggningsar-betet för den södra delen av museibyggnaden.

Ett kostsamt hus

Den summa som brukar anges som den totala kostnaden för upp-förandet av Nordiska museet på Djurgården är 3,4 miljoner kronor. Av dessa kom åtminstone två tredjedelar från lotteriverksamheten. Till detta kom inkomsterna från de många basarerna, folkfesterna och soaréerna. Också kontanta medel skänktes till museets bygg-nadsfond. Nordiska museets praktfulla byggnad, uppförd i gedig-na material och rik på utsmyckning och dekor, hade förmodligen aldrig blivit uppförd om inte så många enskilda hade bidragit med arbete, fantasi, gåvor och varit så förtjusta i att köpa lotter. Viljan att stödja Artur Hazelius och hans museum var stor och drömmen om att vinna på lotteri hade lockat många. Många kunde kvittera ut vinster men den allra högsta vinsten gick till Nordiska museet som 1907 kunde flytta in i sin nya byggnad.

Museets grundare fick dock aldrig se museibyggnaden färdig. Artur Hazelius avled pingsthelgen 1901. Då stod den norra delen av museet färdig och den södra delen var påbörjad. Detta kunde han se från sin bostad på Skansen, det friluftsmuseum han grundat 1891 och som även det hade folkfester och tombola på program-met. Men det är en annan historia.